

Pau Vidal

MANUAL DEL PROCÉS

Vocabulari imprescindible de combat

Pròleg de Montserrat Palau

© 2015 Pau Vidal

© 2015 Montserrat Palau, pel Pròleg

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
Muntaner, 200, àtic 8a · 08036 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

© Fundació Josep Irla, per l'edició
Calàbria, 166 · 08015 Barcelona
T. 93 567 78 63
www.irla.cat
info@irla.cat

Primera edició: setembre de 2015

ISBN: 978-84-16139-62-0

DL B 19121-2015

Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió
en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació
o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Pau Vidal

MANUAL DEL PROCÉS

Vocabulari imprescindible de combat

Pròleg de Montserrat Palau

Premi d'Assaig IRLA 2015

 Angle Editorial

Taula

Pròleg, de Montserrat Palau	9	Fatxa	75
Filologia de combat (prefaci)	13	Federalisme	77
Adoctrinar	17	Fiscalia	79
Adversari	19	Fractura	81
Arronsar-se	23	Full de ruta	83
Assemblea	25	Identitat (l'ADN del DNI)	85
Campanya	27	Imposar	87
Catalufos	29	Impossible	89
Caverna	33	Impugnar	91
Cens	35	Inclusiu	93
Competències	37	'Indepes' (amb estelada)	95
Conflicte	41	Indissoluble	97
Constitució	43	Insurrecció (i sedició)	99
Consulta	45	Jutges	101
Convocar	47	Legalitat	103
Crispació	49	Lleialtat	105
Decidir	51	Llista única (amb societat civil)	107
Declaració	53	Margallada	109
Deriva	55	Moderació	111
Depuració	57	Negociació	113
Desconnexió	59	No	115
Desobediència	61	Nosaltres (i ells)	117
Diàleg	63	Nyap	121
Disciplina	65	(Som gent) Pacífica	123
Eleccions	67	Partidisme	125
Enemic	69	Patriotisme	127
Espolímetre	71	Plebiscitàries	129
Expulsió	73	Pregunta	131
		Prevaricar	133

Procés	135
Querella	139
Respecte	141
Reunió	145
(Fer el) Ridícul	147
Sentenciar	149
Separatisme	151
Sobirania	153
Suflé	155
Suspensió	157
Ultimàtum	159
Unitat	161
Urna	163
V de votar	165
Vinculant	167
Voluntaris	169
Xiulada	171

Pròleg

Acabem de començar un estiu ben xafogós. A la Costa Daurada, amb una mar de calamars ben plana, no corre ni un bri d'aire. I la terra crema. I, en particular, la nostra terra. Fa temps que crema i que bull. Com en les fogueres de Sant Joan, hi ha una mica de tot que ajuda a encendre-la i ventar-la: preguntes, llistes, enquestes, eleccions... I, al setembre, final d'estació i estació final. Diu la dita que preguntar no és ofendre, però potser la prudència ens fa trair la simplicitat i ens dediquem a embolicar la troca constantment amb un devessall de mots en lloc d'anar per feina i trencar vassallatges. Tantes paraules que vessen de sentit i que han creat un vocabulari concret sobre el procés democràtic del Principat de Catalunya de demanda de la seva independència i llibertat polítiques. I aquest llibre de Pau Vidal, *Manual del procés*, guanyador per unanimitat del Premi d'Assaig Breu Josep Irla 2015, analitza i comenta aquest lèxic que ens acompanya i que ha anat creixent, sobretot des del 2010.

La nostra terra bull i està ben viva. Ens hem mobilitzat disciplinadament i el manual del nostre activisme ja és un *Kama-sutra* amb diverses postures de vies, consultes, concentracions i manifestacions. Hem fet quilòmetres amunt i avall amb samarretes de tots colors, hem contribuït a l'emprenedoria del comerç amb l'estelada gravada en qualsevol mena de productes, fins i tot a les calces, els calçotets o els tangues. Però, al mateix temps, la nostra llengua se'ns mor. La Renaixença va crear l'al·legoria politicolingüística de la «morta viva», apel·lant a la resurrecció de la llengua i del país a la se-

gona meitat del segle XIX. Políticament, aspirem una altra vegada a aquesta resurrecció que serà —ha de ser— també fonamental per a la llengua. Aquesta situació, Pau Vidal l'ha tractada en un seu llibre anterior, *El bilingüisme mata* (Edicions 62, 2015), que alerta de la mala salut filològica. I és que, certament, vivim en uns temps ben foscos en què tenim una llengua més viva que mai pel que fa a estudis i recerques, però que anem perdent i adulterant. No només a la capital o a les grans ciutats: també a «comarques», a la inexistent Catalunya rural, el bilingüisme, l'escola i els mitjans de comunicació fan estralls. I a la mala salut filològica, hi hem de sumar la manca de vocacions filològiques.

Part de culpa és també del gremi que, com diu l'autor en el prefaci d'aquest assaig, acostumen a ser «pesats i carques». No és d'estranyar, perquè la nostra llengua ha patit silencis antics i molt llargs: la recuperació durant la Renaixença i el seny ordenador noucentista amb el treball del mestre Fabra se'n van anar en orris amb la repressió feixista de la dictadura. Anys i panys de salvar els mots i confegir pedregades de tirosos vocables sota la foscor franquista i, en democràcia, lleis per a una normalització lingüística, sempre condicionada, que mai no arriba a normalitzar-se. Però, també, Pau Vidal afegeix que la filologia «no té per què ser necessàriament repressora ni avorrida». I ho demostra abastament en aquest llibre. Com la Balanguera, l'autor fila i enfila paraules i, en cada entrada d'aquest peculiar diccionari, va teixint una teranyina lúdica entre l'etimologia i l'actualitat.

Dos són els noms de filòlegs gens avorrits que de seguida et vénen al cap després de llegir aquest assaig de Pau Vidal, dos «Joans»: Joan Coromines i Joan Solà. I, encara, un altre Joan recent Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, Joan Veny. I, per completar el mapa nacional, Joan Fuster. Joan Coromines i el seu *Diccionari etimològic* —i, també, el seu *Lleures i*

converses d'un filòleg—; Joan Solà i les seves columnes als diaris sobre la llengua; Joan Veny i els seus discursos reiterats sobre el seu amor per les paraules, i Joan Fuster per les seves anàlisis lúcides sobre el català i les seves variants i la societat del seu temps. Pau Vidal, al meu parer, segueix aquesta línia des d'uns paràmetres i estil adequats al nou segle. Com Coromines i Solà, Pau Vidal juga amb els mots, des del rigor científic, però no exempt d'ironia i creativitat. Una proposta lúdica que enganxa i que, aristotèlicament, t'illustra mentre et diverteix.

Manual del procés. Vocabulari imprescindible de combat és i no és un diccionari, és i no és etimologia, i és i no és anàlisi sociològica i política. En el marc de l'anomenat «procés», Pau Vidal ha confegit un diccionari, amb les entrades ordenades alfabèticament, d'un seguit de paraules ben diverses, però, al mateix temps, ben repetides i ja arrelades en els nostres vocabulari i imaginari. **Consulta, independència, suflé, llista única** i tot de mots que encenen fogueres i omplen places i carrers estelats. Pau Vidal n'analitza la procedència, la utilització, la relació amb altres termes que se'n deriven o s'hi oposen, i tot això amb exemples i comentaris hàbils i irònics sobre el nostre entorn més immediat. I ha aconseguit acordar rigor i creativitat.

La solvència filològica contrastada com a traductor i com a lingüista de Pau Vidal torna a quedar demostrada en aquest volum. Prestidigitador dels mots, a través d'entrades curtes ens endinsa en la vida de les paraules que ha escollit. La seva definició als diccionaris, l'etimologia i la seva utilització —llegant sinònims o antònims, gramàtica, semàntica o sociolingüística— basteixen els diferents comentaris, sempre des de l'empirisme filològic però, també, amb voluntat divulgativa, lúdica i militant. I remarco aquests darrers qualificatius, perquè *Manual del procés* no és un llibre ni carca ni tancat, ans al

contrari. Hi ha rigor científic, però no és un llibre per a iniciats, tot i que ja sabem que en cada ànima catalana hi rau un filòleg o una filòloga —i un entrenador del Barça, afegiria—, sinó un llibre planer. Un text per xalar amb les paraules i emmirallar-nos-hi. Per analitzar des d'una altra òptica, la filològica, la nostra realitat més immediata i com l'expressem. Un assaig que ens hauria de servir també per reivindicar la filologia, ara en hores baixes, i, al mateix temps, per dignificar-la.

No sé si les temperatures d'enguany seran històriques i si batran rècords. Tenim ja moltes dades i dates històriques en aquest procés, paraula que, com analitza Pau Vidal, ve de «cedir». I hem de desitjar i fer possible que acabi aquest setembre amb alguns sinònims de cedir: trametre, traspasar, atorgar, consentir... La llibertat, que ens ve del llatí i és d'arrel indoeuropea, també té altres etimologies alternatives que l'emparenten amb desitjar i, fins i tot, amb libido. Mots que connoten plaer, aquell que obtindrem posant el prefix negatiu «in» a la dependència. No tinc cap bola de vidre, només la convicció i la voluntat, però espero que aquest assaig de Pau Vidal tingui continuïtat molt aviat. Que hi hagi aviat un nou lliurament, però aquest que ja sigui dels termes de la República Catalana. I no em barallaré, ara per ara, pel nom. Ja la batejarem democràticament en un nou Estat lliure on la nostra llengua ha de ser no només un pilar, sinó tot un castell de 10 —per demanar que no quedi— amb folre, manilles, molta pinya, carregat ràpidament i ben finet i descarregat amb èxit i celebració.

Montserrat Palau

Universitat Rovira i Virgili

Torredembarra, 7 de juliol de 2015

Filologia de combat (prefaci)

Una cantarella recurrent del tros de procés que ja hem viscut és la que assegura, en boca de l'unionisme, que això del «dret a decidir» no existeix. I en canvi, curiosament, tant el substantiu **dret** com el verb **decidir** són, per dir-ho a la manera col·loquial, més vells que l'anar a peu. Que la política és, entre altres coses, l'art de fer trampes amb les paraules, ja ho sabem de fa temps; però potser no ho havíem percebut amb tanta claredat com al llarg dels últims tres o quatre anys, quan l'esclat del sobiranisme català ha convertit el verb en arma més mortífera que mai. Ja no és època de tancs ni baionetes: ara les canonades s'engalten a cop de mot, en un foc encreuat que té per camp de batalla els mitjans de comunicació (i cada vegada més les xarxes socials, també). I no deixa de ser paradoxal que un dels més invocats al llarg d'aquesta fase de distanciament sigui, justament, diàleg (una invocació que, venint de qui ve, a mi em fa pensar en els Monty Python).

Des dels xirucaires anys del *Cavall fort* fins a l'era de Twitter, els mitjans en català han acollit multitud de seccions sobre llengua, dedicades sobretot a la noble però inútil empresa de fer parlar el poble com Pompeu mana. Això ha contribuït a fer que la gent vegi els filòlegs com uns peusats i uns carques que no ens deixen parlar com volem.

Però la filologia no té per què ser necessàriament repressora ni avorrida. Encara que costi de creure (i no negaré que molts col·legues hi tenen bona part de culpa), no solament pot ser entretinguda sinó que és una eina esplèndida per analitzar l'actualitat. *Manual del procés* és justament això: un recorregut per aquest període històric tan apassionant a partir del que s'amaga darrere les paraules que els protagonistes s'etriben contínuament. Que sovint és molt més del que sembla: lapsus, dobles intencions, associacions de sentit impensades... Perquè si és veritat que la vida dóna sorpreses, el diccionari encara més, i si no feu un cop d'ull a les entrades **constitució**, **plebiscitàries**, **fe**, **votar** o **margallada**. Quedareu ben parats.

Igual que les persones, no tots els mots tenen la mateixa densitat ni amaguen secrets igual de transcendents. Alguns són transparents, d'altres semblen producte d'un experiment de laboratori. Però, això sí, tots ens ensenyen alguna cosa. N'hi ha de perfectament corrents i tradicionals, n'hi ha que han pres nova vida (com ara **declaració**, que aporta a l'acròstic DUI el concepte ben higiènic de claror, perquè prové de **clar**, o **catalufo**, gràcies al qual hem redescobert que **xarnego** té un antecedent històric, **castellufo**) i n'hi ha de nous, o si més no desconeguts per als diccionaris, com ara **tacticisme**, **espolímetre** o fins i tot una de les estrelles indiscutibles de tot plegat, **estelada**. I encara n'hi ha de col·loquials destinats a l'èxit fulgurant, com *indepes* (i el seu contrari irònic, *depes*). Terme rere terme, a poc a poc es va dibuixant un paisatge complet del conflicte que, malgrat el soterrament de tres segles, tard o d'hora havia d'explotar. Fins i tot el fet mateix que algunes de les entrades, en llegir-les, es noti que són escrites en un passat més o menys immediat, lluny de desvirtuar-ne el valor històric, ajudarà el

lector a resseguir un fil històric que avança a velocitat de vertigen. (Per cert, si trobeu que en un recull com aquest és injustificable que hi falti la mare de totes les batalles, in-independència, a l'entrada *indepes* hi trobareu la resposta).

Una de les dificultats en aquest repèl que deia envers el meu gremi té a veure amb la família. La verbal, no la de sang. El parlant mira la llengua i veu paraules. Arbres. El filòleg, en canvi, hi veu boscos, perquè les paraules no són arbres aïllats enmig del no-res sinó exemplars diferenciats enmig d'una família més o menys nombrosa. Penseu que n'hi ha alguna de més d'un centenar de membres (**adversari**, per exemple, frega els dos-cents)... Per això quan es parla de llengua és tan important aprendre a raonar en termes de derivats: perquè cada exemplar que plantes (o que arrenques) afecta l'equilibri existent entre els altres. No tot es redueix a decidir si acceptem *barco* o no. Cal tenir en compte que hi ha *barques*, *barcasses*, *embarcadors*, locucions, frases fetes («A barca vella tothom hi fa estella»)... A les pàgines que segueixen el lector hi trobarà, en forma d'articles breus, estratègies molt senzilles per aprendre a mirar més enllà del primer arbre i raonar, amb rigor però sense avorriment, sobre el fet lingüístic (ep, quan s'escau, que d'exemplars únics sense bosc també n'hi ha algun. **Urna**, per exemple. O **sedició**).

Per això, si em permeteu un consell, llegiu sense pressa i evitau d'empatxar-vos. He ordenat les entrades per ordre alfabètic, com en un diccionari, precisament per afavorir la descoberta casual, la que dispara la imaginació. Hauríeu dit mai que el **federalisme** sigui una qüestió religiosa o que **desnonament** provingui de la partícula negativa per excel·lència, **no**? Creieu que ho entendreu millor tot plegat quan descobriu que **jutge** i **justícia** no són fills de la mateixa

mare? I que **ultimàtum** és fill d'una paraula tan lletja com **ultra**? I això ho dic ben conscientment, perquè *Manual del procés*, sense renunciar mai als mecanismes empírics de la recerca lingüística (etimològica, gramatical, semàntica...), és per sobre de tot un llibre militant. La recerca científica no està renyida amb la ideologia. Per això parlo de filologia de combat. Perquè ja era hora que, després dels advocats, els mossos, els ciclistes i els taxistes, es despertessin els Filòlegs per la Independència. Encara que de moment sigui jo sol.

Per cert, com a prova, malgrat tot, que la ciència és neutra i no la podem plegar al nostre voler, sabíeu que el mot **procés** és un derivat de **cedir**?

Barcelona, juny 2015

Adoctrinar

«PSC, PP y C's acusan al informativo infantil *Info K* de **adoctrinar** a los menores por un reportaje sobre la Via catalana» (*El País*, 4/9/2013)

Segons la visió dominant a l'altiplà, el procés català és una ensarronada col·lectiva perpetrada per la Generalitat a còpia d'alienar els pobres ciutadans innocents. Els hereus d'un règim que va castrar generacions de desgraciats obligant-los a anar a doctrina ara s'escandalitzen perquè la canalla catalana és adoctrinada, diuen, a les aules. Deixant de banda per un moment que nosaltres posem i els altres imposen (v. **imposar**), el més divertit del cas és que, malgrat que la correcció política ens impedeixi de dir-ho en veu alta, en el fons tenen raó. **Doctrina** prové del verb *docere*, 'ensenyar', de la qual cosa se'n dedueix que en realitat no es pot ensenyar sense adoctrinar, i tanta doctrina és explicar la història del teu país com els fluxos monetaris o la fotosíntesi.

Tanmateix, la paradoxa és que els hereus del franquisme s'aprofiten de la correcció política, que és un invent del progressisme (d'un cert progressisme, més ben dit), per denunciar que els altres fan allò que ells feien, i sense amagar-se'n. És ben bé allò de diga'm de què et queixes i et diré què ambicionen (per ser rigorosos hauríem de dir «allò que continuen fent», perquè ja em direu què és la llei Wert sinó

l'enèsim intent de convertir la canalla del país a una altra ideologia, en aquest cas la de l'enemic).

El docent, doncs, vist com a **adoctrinador**. Pobres mestres, només els faltava aquesta llufa. De tota manera, abans de treure conclusions precipitades, considereu això que segueix. Sense la **docència** no disposaríem de dos elements clau de la civilització, dos dels pocs que han perviscut al llarg de les enormes transformacions de vint segles d'evolució. D'una banda, els **documents**, és a dir, la plasmació en qualsevol mitjà d'un rastre que permetrà servir memòria dels fets històrics, des del pergamí en funcions de **documentació** fins al cel·luloide o el bit amb què es fan els **documentals** actuals; de l'altra, els doctors, entesos no solament com a metges sinó com a especialistes en una matèria i per tant com a individus capaços de proposar solucions als problemes que la història planteja. Això sí, com que totes les coses tenen cara però també tenen creu, és just afegir que aquesta llisteta de derivats no estaria completa sense un adjectiu molt antipàtic: **dòcil**. L'alumne modèlic, el resultat final ideal dels qui entenen la docència com l'adoctrinament al servei d'una sola causa.

Adversari

«El president Artur Mas ha demanat a les forces proconsulta que no es confonguin d'**adversari**, que no és sinó un Estat “que no té sentit democràtic”»
(Regió 7, 11/10/2014)

Alerta, perquè ens trobem davant d'un dels casos més extraordinaris de tot el vocabulari conflictual (i no em refereixo a la hipocresia d'unionistes i sucedanis de fingir-se escandalitzats perquè en Mas l'hagi fet servir per referir-se a l'Estat. O vés a saber, potser s'exclamen perquè és massa suau i en rigor el que pertocaria és 'enemic'). No, **adversari** és un mot amb tanta personalitat que li caldria un diccionari per a ell tot sol.

Deixeu-me que em posi filològic un moment, va. Si ens el mirem amb atenció, ad-ver-sa-ri, què hi veiem? D'on podria venir? És un terme estranyot, però almenys hi reconeixem un **vers** a dins (sí, però què hi pot tenir a veure?), ah no, calla, més fàcil, hi veiem un **advers** a l'arrel. D'acord, ja tenim advers, un mot de significat negatiu (segurament això és una pista) que també ens porta cap a l'**adversitat**... i s'ha acabat el bròquil. D'aquí no passem. Els més tenaços, estirant el fil del vers, poder creuran descobrir-hi la presència del verb **versar**, 'tractar sobre alguna cosa', però esperat, vols dir que és correcte, versar?, segur que no és cap barbarisme?

Doncs tots i cap. En realitat, **vers**, **versar**, **advers** i **adversitat** són cosins germans d'adversari perquè tots procedeixen del mateix pare, el verb llatí *vertere*, la forma freqüentativa del qual en català va donar **versar**. Naturalment, no en el sentit actual referit a un líquid que sobreïx (fixeu-vos que el castellà l'ha conservat en forma pura, *verter*) sinó en l'original, que era polisèmica: 'girar', 'remenar', 'fer rodolar' i també 'bolcar'.

Aquesta varietat de significats més o menys pròxims però no del tot equivalents va fer que, a mesura que l'arbre genealògic es desplegava (és a dir, que les necessitats expressives creixien), les branques s'omplissin de brots, fins a atènyer la sorprenent xifra, agafeu-vos fort, no, fortíssim, de... cent noranta-quatre! Pràcticament tants com el verb **estar**, que ja se li veu de seguida que ha de ser ben fructífer. A tall de comparació, només us diré que un mot que veurem unes quantes pàgines més endavant, **disciplina**, una paraula perfectament normal i integrada, té una família de divuit membres. Deu vegades menys.

I paro de posar-me filològic, que se m'acabarà el paper. Com és natural, amb una llista tan llarga de parents n'hi podem trobar de tots colors, fins i tot molts d'antònims, com **anvers** i **revers**, **introvertit** i **extravertit**, **inversió** i **reversió**... De fet, la meua primera intenció davant de tanta abundància era fer com un exercici de classe de llengua, redactar un conte camuflant-n'hi uns quants i fer-vos-els buscar.

Més enllà d'exercicis de pràctica filològica, però, segurament val la pena fer-nos una idea del context en què ha crescut aquest mot en aparença elegant (molts oposen **adversari** a **rival** o **enemic** perquè li atribueixen un suposat *fair play*) per esbrinar si la tria que en va fer el president i

els esgarips posteriors del galliner unionista són pertinents. Etimològicament parlant, **adversari** és ‘el que es (re)gira (en contra)’, i en aquest sentit pot tenir una càrrega tan despectiva com quan tractaven els homosexuals d’**invertits**. A més de l’**adversitat** que representa (contrarietat, dificultat), també pot desprendre un tuf de superioritat perquè comparteix arrel amb **advertència** («Si no pares te la fortré»), senyal de prepotència que pot portar a l’antipatia sense remei («Aquest paio el tinc **entrevessat**»).

Força més diàfan és l’hàbitat natural en què es belluga: la **controvèrsia** (‘sentit contrari’, per tant ‘oposició’), i alerta perquè és el caldo de cultiu ideal perquè es manifesti en una de les seves formes pitjors, la **perversitat**. Finalment, per acabar la llista dels parents malfamats, apareix la transparència incontestable d’una de les sortides possibles a aquesta situació d’enfrontament, que és el **divorci**.

Ara bé, tal com hem vist poques ratlles més amunt, les famílies tan nombroses han de tenir per força gent de tots colors, i la de **vessar** disposa de prou recursos per donar la raó també als del *fair play*. D’entrada, tenim dos termes avui dia connotats molt positivament, **diversitat** i **universalisme**. I la més invariable **diversió** (aquesta segurament és l’única que tenim assegurada fins que no s’acabi el serial). **Versàtil** és un altre que podria entrar en aquest plat de la balança, ja que en política s’entén l’elasticitat o adaptabilitat com un valor (per més que moltes vegades signifiqui més aviat un canvi de camisa o una abaixada de calçons). I finalment, i això sí que és *fair play* de debò per part meva, un regal al rival: **conversa**. **Conversar** i tots els seus fills també procedeixen d’aquell pare remot, **vessar**, i tragi-nen un missatge clar: entre adversaris es pot parlar. Dialogar, per dir-ho a la manera rajoiesca. Ara, tampoc feu ball-

manetes abans d'hora. Conversar hauria de ser una fase necessària però estrictament instrumental a fi d'obtenir un resultat, que no té per què ser necessàriament el que tu et pensaves. Per exemple, la **conversió**. Sembla inimaginable, ja ho sé, però qui et diu que tard o d'hora, i amb l'ajut de bones paraules, el govern de Madrid no es convertirà a la democràcia?